

העדכון בוצע בהצלחה

UPED000M

RNN

א ר כ י ו ן ה ה ג נ ה

רישום נתוני עדות

05/02/04

12:53:36.8

הסימול מוזן במבנה 9999.88888 כאשר 9999=פוליגל, 88888=עדות עם אפסים מובילים
סימול: 232.00006_ סימול ישן: _____ , _____

*שם מעיד: גרינברג יצחק
*אינטרנט: 2 סומן לאינטרנט ללא תמונה
תאריך מסירת העדות: 10101978 *סטטוס: _____

נושא העדות: גרינברג יצחק - קורות חייו מלידתו בראש פינה. מלחמת העולם, _____
התנועה לתל חי וממנה דרך ביתו, המצב במושבה והשמירה בגליל כולו.
אחרי המלחמה בשנות העשרים ועד קום המדינה. _____

התקופה עליה נמסרה העדות: 1011904_ עד 1011977_
הערות: מקלטות זקני הישוב בגליל, מארכיונם הפרטי של בלחה ואורי שרפמן, _____
בית גן יבנאל, ינואר 2004.

השאלת העדות: _____ *יעד: _____ מעדכן אחרון: RNN 05/02/2004
*מיקום: _____ *מחסן: _____ ארון: _____ צד: _____ מדף: _____ פוליגל: _____

עזרה קרא הוסף עדכן בטל מלמ תקציר הבא נקה הצגת-סרגל חזור סיים

יצחק גרינברג

ארכיון תעשיית היישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לבלחה ואורי שרפמן
בית גן יצוא טל. 0670488

זכרונות אלה הועברו לכתב מהקלטות זקני היישוב בגליל.
ההקלטות נערכו ע"י אורי שרפמן מבית-גן(יבנאל) והם רכושם הפרטי של בלחה ואורי שרפמן.
ההקלטות נמסרו באדיבותם לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר לתועלת הציבור כולו.

מחבר: יצחק גרינברג

אני יצחק גרינברג, יליד ראש פינה, נולדתי בשנת 1904 להורים מיכאל ובלומה גרינברג אשר הגיעו בצעירותם לראש פינה. אמא הגיעה עם ההורים שלה כשהיתה נערה בת 17. אבא הגיע בלי משפחה, יחיד, היה רווק בן 19 והגיע עם ראשוני הראשונים. אמא הגיעה עם ההורים שלה מרוסיה עם הסכא ז"ל ר' נחום קליסקר המפורסם ואבא הגיע מרומניה לאבא היו צרות כשהגיע. הוא נכנס כחבר לקבוצת ה- 23 שהגיעה מרומניה אלא כשעמדו לעלות על האניה חלה ורק אחרי שהחלים נסע לארץ-ישראל. הדרך ארכה 6 חודשים. כשהגיע לחיפה לא הרשו לו התורכים לרדת מאהניה והוא נסע לאלכסנדריה, באלכסנדריה פרצה מחלת החולירע וגם שם לא התאפשר לו לרדת וחזר לתורכיה. אחרי שהות של כחודשיים בתורכיה החל נודד מנמל לנמל עד שבסופו של דבר הגיע לנמל בצפון לבנון ושמה בעזרת בקשים - מה שקוראים מתנה-יד - עזרו לו לעלות לחוף וברכיבה הגיע לצפת ומשם לראש פינה. מצפת ירד לראש פינה 6 חודשים לאחר שהגיעו חבריו בשנת 1882. כאשר הגיע לראש פינה הוא דרש את נחלתו, כרומניה בזמן שיסדו את האגודה הכניס כל חבר לקופת האגודה 100 לירות דמי קדימה עבור האדמה. כשהגיע הנה לראש פינה באיחור של 6 חודשים, נאמר לו כי הפסיד את חלקו משום שהנחלאות כבר חולקו בין שאר החברים ומאין תהיה לו נחלה? הוא הקים צעקה ואמר: היתכן דבר שכזה?, אם אלהים העניש אותי, חליתי ולא יכולתי להגיע ושעה חודשים התגלגלתי מנמל לנמל - איך זה יתכן דבר שכזה?

תאום קפץ יהודי מבוגר שהגיע הנה עם משפחתו בשם יוסף וידינפלד ממנש-בטישן, קם היהודי דפק על השולחן ואמר: רבותי, אנחנו לא באנו הנה להיות גזלנים, אנחנו ניתן ליהודי הזה את נחלתו. הוא שילם יחד אתנו ואם הגורל עיבב אותו שלא באשמתו, לא יתכן שנפקיע מידיו את אדמתו. ובסוף האסיפה נתקבלה ההחלטה להחזיר למיכאל גרינברג את נחלתו.

אבא הצטרף לתבורה. כעבור זמן מה הכיר את אמא שהיתה בתו של ר' נחום קליסקר שהגיע מרוסיה לצפת בשנת 1880, שנתיים לפני מתישבי רומניה.

הם היו שש משפחות שהגיעו מרוסיה וגרו תקופה קצרה בצפת. הסכא קנה 430 דונם אדמה, חלק מערביי ג'עוני מאפנדי בעל האדמה וחלק מיהודי גיא-אוני שהיו בראש פינה עוד לפני מתנחלי ראש פינה, אלה שגרו בכפר הערבי. יהודים אלה לא החזיקו מעמד ומכרו את אדמותיהם ליהודים מרומניה.

לאחר שנה של הכרות ביניהם התחתנו אבא ואמא ובנו להם בית לרגלי ההר ברחוב העליון בגבול הכפר הערבי. בית קטן בן שני חדרים ומטבח קטן. בנוסף לזה היתה להם חצר קטנה עם רפת קטנה שבה היתה פרה אחת וגם עז אחת.

ואז התחילו להוליד ילדים. ראשון נולד אחי המנוח ברוך גרינברג ולאחריו נולדה אחותי רבקה אשר נישאה לראובן הן מגבעת עדה. היא הצטרפה אליו והיו בין השמונה שייסדו את גבעת עשה. להורי נולדו 7 ילדים. היתה להם בת קטנה שנפטרה ממחלת הדיפטריה שפרצה במושבה, כפי

שמספרים נפטרו באותה שנה מדיפטריה 30 ילדים.
לאחר שנים נולד אחי חיים ועד היום אינני יכול לשכוח את השנה בה נפטר.

אנחנו חיינו כאן.

אני זוכר את עצמי עוד לפני מלחמת העולם הראשונה. אני זוכר כשהייתי עוד ילד הייתי נוסע לעזור בקטיף השקדים. היו לנו 30 דונם שקדים שנתנו יפה. בזמן הקטיף היו באים הרבה פועלים לעזור בקטיף. תפקידי היה בשעת הצהריים לקחת לאחי ולאחותי שהיו בשדה את האוכל ואת המים. רכבתי על חמור לשדה, אז היו לנו חמורים והיה גם סוס עוד לא היו עגלות.

את בית הספר אני זוכר היטב, מהיום הראשון. המורים שלי היו המנוח וילקומיץ, המנוח טורקניץ, המנוח חיים קלר ואשת המנוח וילקומיץ. בזמן מלחמת העולם הגיע אלינו דר' ברוך בן-יהודה שהיה מנהל הגימנסיה ושר החינוך והתרכות בישראל. הוא היה מורה שלנו במשך שנים ובתקופה שהיה מורה בראש פינה הוא גר אצלנו בבית.

היחסים עם הערבים היו טובים, הם עבדו אצלנו, הם עבדו גם בפלחה.
אני מוכרח להודות שהיו אלה יחסים שבין עובד למעביד ולא יחסי ידידות אמיתיים.
לא נהגנו להכניס אותם לתוך הבתים, תמיד ישבו על המרפסת ולא בתוך הבית. אני רוצה להודות בכך וגם אינני מתביש בזה, כך מנהגו של עולם, המעביד אינו צריך להכניס את הפועל שלו לתוך הבית.

2 מ' תבדילו בינינו לבין הכפר הערבי ג' עוני. אני זוכר שהם היו גומרים את העבודה מתשיבים על יד עדימת הזבל שהיו מדליקים והיו מתחילים לדבר ביניהם: אחד היה אומר - אני עובד אצל פלוני והרכוש שלו שייך לי וחשני היה אומר: אני עובד בכרם והכרם שייך לי וכל זה יקרה כאשר יום אחד יגרשו את היהודים, הם התוכחו ביניהם נאז היתה פורצת לפעמים קטטה ביניהם והיו לפעמים גם פצועים.
אנחנו היינו צוחקים מהם.

כשהתחילה מלחמת העולם הראשונה, ראש פינה היתה מרכז מעבר לצבא התורכי, כאן עברה הדרך מתורכיה-דמשק לסואץ. דרך אחרת לא היתה, הדרך אמנם היתה דרך אבל כביש לא היה. ראש פינה סבלה הרבה מאוד. כמעט כל יום היה מגיע הנה גוד של חיילים וחיילי הגדוד היו מתחלקים לבתים. וכשהם היו צריכים סוסים - לא היו אוטומובילים, לא היו טרקטורים - להם היו עגלות, הם לקחו לנו את הסוסים ואחר כך לקחו לנו את השוורים ולאט לאט דוקנו אותנו ורוששו אותנו שלא היתה לנו כל אפשרות לעבד את האדמה, המצב היה קשה מאוד.

אני זוכר את ליסנסקי יוסף.

אני זוכר כשחסן בק בא לראש פינה והצבא הקיף את ראש פינה וחיפשו אותנו מבית לבית.
אני זוכר שפתאום קיבלנו ידיעה - בא ערבי מכיוון סכריה ואמר לנו:

התחן שלכם ראובן כהן מזכרון יעקב ועוד 2 עגלות נוסעות והן צריכות להגיע הנה עוד שעה, ואז ידענו שהענין הזה קשור עם זכרון יעקב וזה קשה מאוד. אני זוכר שאמי המנוחה אמרה לי: בני, צריך להציל אותו, אם לא תצא ותזהיר אותו הם יכנסו בדיוק למקום הזה והתורכים כאן!

לקחתי בקבוק מים וככר לחם.

ואז אמרו: ואם יעצרו אותך וישאלו אותך בשביל מה הלחם, מה תגיד להם?

אמרתי: אני אגיד שהבקר שלנו נמצא רחוק ואני הולך לראות את הרועה.

וכך יצאתי לקראתם והזהרתי אותם, הם עצרו בין ראש פינה לעמידע. אמרתי להם תחכו כאן ונראה מה יהיה בלילה.

חזרתי למקום ועליתי לבית הספר. בבית הספר אמרו לי: לא לומדים. אספו את כל המורים לחדר אחד ויש כבר מקלות ומוכנים להתחיל ב"פלקות". ברור שכל המקרה הזה השפיע עלינו קשה מאוד. אני זוכר שהיו כאלה שאמרו שאולי היה טוב יותר אילו היו מוסרים אותו אבל היו כאלה שאמרו - יהודי לא מוסרים.

אנחנו לא ידענו אז מה שאנחנו יודעים היום, לא ידענו מה היה תפקידו בקשר להערכת הכספים כש כי אנשי כפר גלעדי ישראל גלעדי המנוח ונחום הורוביץ היו באים אלינו הביתה. ביניהם היה גם יגאל איליוביץ.

אני זוכר שהיו באים עם ה"חורג'ים" - השקיים - והם היו כבדים מכסף וזהב שהיו מביאים לקלווריסקי, שהיה פקיד הברון במקום.

איננו יכול לדבר על היחסים שהיו למשפחה שלנו עם קלווריסקי, באופן כללי היחסים לא היו טובים.

בזמן התלחמה, כשהמצב היה קשה מאוד, אמרה אמי שמוכרחים לעשות משהו כדי להיטיב את הפרנסה ותתשובה לכך היתה יוזמתם של אנשי מטולה ואנשי כפר גלעדי. הבית שלנו היה הבית האחרון במרשבה והראשון כשבאו למרשבה מצפון או מטבריה. לא היתה דרך אחרת, הדרך הגיעה עד קצה הבית שלנו. כתוצאה מהמיקום הזה הבית שלנו היה למעשה מלון דרכים ללא תשלום, כל מי שבא היה מעמיד את העגלה בחצר ובכנס הביתה, שותה תה ואם לא היה תה שרפו תאנים או "בלוסיס" סחנו ו"עשו" מזה-משקה כמו תה. אבל מאוחר והמצב נהיה קשה מאוד והתורכים לקחו את הכל אמרו ה"אורחים" אנחנו מוכנים לבוא אליכם אבל תמורת תשלום, הם אמרו: הרי אין לכם לעצמכם -

ואם אמי החליטה שאנחנו נעשה פנסיון קטן ונוכל מזה להתקיים. אני זוכר שכאשר אבא שמע על זה, הוא בכה כמו ילד, וזאת זה אנחנו זוכרים כל הילדים עד היום הזה. ואני זוכר שהמנוח ישראל גלעדי שהיה אדם פיקח מאוד, התישב לידו והסביר לו שאדם אינו יכול לתת את לחמו כשאינו לו - הוא אמר: אנחנו מביאים את הלחם ואתם נותנים את תה. אבא השתכנע ואנחנו פתחנו פנסיון. תכרנו אצל השכנים שלנו חדר ובו גרנו אנחנו ואת הבית שלנו הפכנו לפנסיון.

התורכים כשבאו אלינו, לקחו את כל הבית ואותנו גרשו לרפת ואז הפכנו את הרפת לפנסיון. סידרנו אותה וסידרנו מחיצות וככה גרנו כמה שנים עד אשר התורכים פינו את הבית. אני זוכר שכאשר פינו התורכים את הבית בער דוד מים בחצר במשך שלושה ימים כי צריך היה לנקות את הקירות שהיו מלאים בכנים ובפשפשים. חומרי הדברה לא היו ובעזרת העשן והמים נקינו את הבית.

נשאלתי - איך היו היחסים שלנו עם הפקידות?

בדרך כלל היחסים היו טובים, אני זוכר את סגל המנוח, הוא היה בן-אדם מאוד מאוד נחמד. עם מר קלווריסקי המנוח היחסים לא היו טובים אחרי המלחמה.

כשנגמרה המלחמה, נתנו הלוואות לכל האכרים כדי שיוכלו לקנות בהמות וזרעים ויתחילו בעבודה, לנו אמרו - אתם יכולים להתקיים בלי העזרה שלנו, יש לכם פנסיון.

שאלנו מדוע?

ובסוף התברר הסוד - מר קלווריסקי קרא לאבא שלי ואמר לו: אתה יש לך מלון, למה אתה צריך את האדמה? תן לנו את האדמה ואנחנו נשלה את הבן שלך ללמוד בצרפת. אולי הוא רוצה להיות אגרונום או וטרינר, אקרא אותו לשיחה אלי -

אני הייתי אז עוד נער.

ואני זוכר שאבא בא הבייתה וסיפר את הסיפור הזה.

אמא כמובן תיכף התנגדה. אדמה לא נותנים, אדמה שקנינו בזיעת אפנו. את האדמה קנינו בכספנו. אמנם קיבלנו 300 לירות מפיק"א לבניית הבית ומסרנו להם את הבית למעלה שערכו היה 60 לירות וכך שהיה לנו עדיין חוב ואותו אנחנו נשלם.

קלווריסקי התעקש, ואני זוכר שהיחסים הורעו ופעם אפילו היו מהלומות ואבא אפילו השליך עליו כסא.

מיד קראו לאחי ברוך וסיפרו לו את כל הסיפור ואני זוכר שאפילו אשתי של קלווריסקי אמרה: ברוך, אבא שלך צדק, הוא ירד לו לחינם.

ואז קלווריסקי הבין שזה לא יעזור ואבא לא יתן את האדמה, ואני מוכרח לציין שהסתרנו לא לקחנו הלוואות מפיק"א והסתדרנו.

אדכית ותיקו הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לבלחה ואורי שרפטן
בית גן יבנאל טל. 06730488

בקשר לשמירה:

אני זוכר עוד את זמן הצ'רקסים. הייתי אז ילד קטן.

2 צ'רקסים שמרו אז. לילה אחד שמענו פתאום יריה. כל הבית התעורר.

והנה ראינו שהחלון בצד מזרח, החלון שפונה לגן, נעקר כולו וסולם תכלים תלוי לו עד למעלה

השומרים הגיעו בזמן והרגישו בגנבים. הגנבים היו מערב-זנגריה. אמרו שזה היה המוכתר

בכבודו ובעצמו והסולם המאולתר הוביל לחדר שהיה מלא בצימוקים ושקדים. פשוט חשקה נפשו

של המוכתר בצימוקים ובשקדים. אבל התאמת היא שהצ'רקסים הבריחו את הגנבים.

לאחר זאת קיבלו את השמירה במקום בני האיכרים, זה היה בזמן מלחמת העולם הראשונה ואולי

אף לפני זה, אני אינני זוכר, הייתי ילד קטן. המנוח משה בוקששטר היה השומר.

אבל אני זוכר את הצ'רקסים ואז הייתי אולי בן 4 ז"א שזה היה ב- 1908.

אנשי המקום שמרו בסדר.

אני זוכר שלא היה בית שלא היה בו רובה ציד שקראו לו ג'יפס, רובה עם 2 קנים.

זה היה ידוע, בכל בית היה רובה כזה והיו בתים שהיה בהם גם אקדה.

לפני מלחמת העולם הראשונה היו לנו הרבה צרות עם הברואים של זנגריה. לא היו מספיק מים

והם היו באים להשקות את עדריהם במושבא. ואנחנו - שגרנו בבית האחרון, עמדנו ושמרנו

הדרך עברה ליד הגן שלנו, וידענו שהם באים בשעה 2 להשקות ואם לא נשמור יגנבו את הירקות

שבגן. לא פעם היה אבא תופס מקל ומכה אחד מהם ואפילו "לזוקע" איזה אבן לאחד. זה לא

היה עוזר הם תמיד היו חוזרים, היה להם קשה מאוד בלי לגנוב.

המורים בבית הספר היו מורים שהיו ידועים בכל הארץ. וילקומיץ, טורקניץ, קלר ובסופו של דבר גם ד"ר בן-ליהודה המפורסם. פעם נשאלתי על ידי פרופסור אחד על הבית הדגושה, אמרתי לו שמעולם לא התענינתי בנושא אבל אפשר לומר שהיה לנו מורה ספרדי ששמר על הבית ועל הריש ועל החית, והוא היה זה שהכניס את האותיות האלה לביטוי. במטולה ההדגשים על האותיות האלה רב יותר מאשר בראש פינה. אנחנו נסענו ובאנו הרבה ליהודה ולכן אצלנו ההדגשים לא היו כל כך חריפים.

אני רוצה לספר על הנסיעות שלנו - נסענו בעיקר לצפון. קרית שמונה נקראה אז חלסה, שם היה שוק ובשוק הזה קנו ומכרו. אני זוכר שבדרך היינו עוברים את החולה ומסתכלים על כל העמק הזה עם הביצות והמים הרבים שזרמו שם ותמיד השבנו על המעינות הקטנים שזרמו אלינו מבין ההרים. אני זוכר שפעם אחת, בימי מאורעות 36, נסעתי לקנות פרדה בחלסה. כשחזרתי התלווה אלי בדואי אחד מערב-חמדון. הערב-חמדון ישבו על יד קרש נפתלי. השבט היה מפורסם וידוע בתור שבט של גנבים ורוחצים. וכך אנחנו נוטעים בדרך ומשוחחים. באותם הימים היתה הסתה גדולה שלא למכור ליהודים, כי הכסף של היהודים הוא כסף מזויף. נפוצה ידיעה כאילו היהודים עושים בעצמם את הכסף. וכך אנחנו נוטעים בדרך הבדואי ואני ומנהלים שיחה בערבית: והוא אומר לי: תראה, אין אף אחד כאן, רק אני ואתה ואלוהים, אין עוד איש מבלעדינו - אז תגיד לי את האמת בקשר לכסף - הסברתי לו שלא יתכן דבר שכזה. בארץ שלטה כבר ממשלת המנדט, ומי שמדפיס כסף בעצמו, אמרתי לו - האנגלים היו שמים לו שרשראות על הידיים וחבל על הצוואר. אז הוא אמר לי: יזוב, היהודים מסוגלים לכל.

ועוד הוסיף ואמר: הסופו של דבר, אתם תקנו כאן את האדמות הנה יש כאן בניה של מושבות ואנחנו חיים ליד המושבות ומרויחים. למה צריך את כל ה"חריקאת" הזה והמאורעות האלה? הרי אנחנו בני דוד -

ארכיון ותיקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לבללה ואורי שרפמן
בית גן יבנאל טל. 06750488

תל חי -

זה היה בשנת 1921. אני זוכר את הארועים כי הבית שלנו היה "צנטרל" של כל התנועה הזאת. אני הייתי אז נער.

אני זוכר היטב את אנשי "השומר", אנשי כפר גלעדי, ואנשי תל חי. אני זוכר את אנשי מסולה שכאשר היו עוברים כאן היו מברכים את "ברכת הגומל" כי בדרך לכאן היו צריכים לעבור את חלסה היא קרית שמונה, את בוזרה ואת מלחה. ענין תל חי השפיע קשה מאוד על כולם.

אמנם אנשי כפר גלעדי החזיקו מעמד, אבל כאשר שמענו שאנשי מסולה ואנשי תל חי עוזבים זה השפיע על כולנו.

אני זוכר את אנשי הגדוד, הם היו מאנגליה, כחמישים איש באו. אני זוכר שזה היה בשבת בערב הגיעו אלינו מטבריה וקיבלו אוכל - לחם וריבה - ותה.

אני זוכר שהם סיפרו על שני בחורים שנשארו במרחק של כשעה מאן וצריך היה לנסוע להביא אותם. אחד הבחורים השחקר ונחלש מהדרך ובחור נוסף נשאר אנו. הם תארו בערך את המקום שבו נשארו שני הבחורים (במרחק של כ- 20 רגע מחירבת ג'יב יוסף).

אני זוכר שתכנן לקחת שני סוסים, שמתו ארכים והייתי מוכן לצאת. הם אמרו לי: קח משרוקית ואקדה.

היה לי אקדה, קיבלתי אותו משלושה קצינים תורכיים ששהו אצלנו בזמן המלחמה הראשונה ומטרו עצמם כסבויים לבריטים. לפני שהגיעו הבריטים הם נתנו לי את האקדה ואמרו: יום אחד בודאי אתה תצטרך את האקדה הזה והאנגלים במילא יקחו אותו מאתנו.

וכך היה, הם מטרו את עצמם ליד האנגלים והאקדה נשאר בידי. יצאתי לדרך עם שני הסוסים, כשהגעתי למקום יריתי יריה ושרקתי במשרוקית. הם ענו לי במשרוקית, הגעתי אליהם וראיתי אותם, הבחור הבריאי שאל: מה עושים עכשיו? אמרתי לו: שב אתה על סוס אחד וקח אותו אתך, עלה על הסוס ואני אעלה אותך אליך וישב לפניך.

זה היה קשה להעלות את הבחור על הסוס, בקושי הושבתי אותו, הוא היה מחוסר הכרה. אמרתי: אני אסע לפניסוואתה אחרי.

ירד גשם חזק, ממש מכול. פתאום אני שומע דפיקה חזקה - מה קרה? אני שואל, והוא עונה לי: הוא נפל מהסוס. אני קופץ מהסוס, ניגש לבחור שנפל, שם יד על ראשו ואז הרגשתי רסיבות וחום, הכינותי שהבחור נפצע וזה היה דם - אבל לא היה לי פנס ולא יכולתי לראות כלום. עברו 5 רגעים, פתאום אנחנו שומעים רוכבים באים אחרינו. אמרתי: זה הסוף שלנו, אבל הקשבתי לדיבורים ונדמה היה לי שהם מדברים אידיש. ואז הכרתי את הקול - וזה היה קולו של המנוח זאב קלר, נהג הדייליג'אנס של קלווריסקי. הוא היה גם הרוכב שלו וכשהיה נוסע היו מתלווים אליו בדרך כלל עוד שני רוכבים. נתתי צעקה גדולה: אנחנו יהודים! קלר הכיר אותי מיד ואמר: יצחק! אמרתי לו: חסעו לפנינו ותזעיקו רופא. היתה להם בסריה הסתכלו על הפצוע וקלר הוריד את הגופיה שלו וקשר את הפצע. זה מה שאנחנו יכולים לעשות - אמר. אנחנו נכין את הבית, נזעיק רופא וכאשר תגיעו תרופא יחכה לכם בבית, למעשה ידענו שהדרך היחידה היא להביא את הבחור לראש פינה. ואז החזקתי אותו אני על הסוס וכשהגענו לראש פינה די"ר ברוכין כבר חיכה. הוא בדק ואמר שהסיכויים קטנים מאוד אבל בכל אופן אמר: נעשה הכל שהבחור יבריא.

הבחורים המשיכו לתל-חי והבחור הזה נשאר אצלנו במשך חודש ימים, עד אשר הבריא.

אני לא הייתי בתל חי, אבל ממה שמספרים ודיברו הרבה פה בבית - אנחנו יודעים שמצד אחד מאשימים בזה שנתנו להכנס לערבים לחצר והיו כאלה שאמרו שלא היתה ברירה, אני חושב שיתכן מאוד שלא היתה ברירה, כשעמדו שם קומץ של 20 איש מול מאות ערבים, הם בודאי חשבו שזו דרך להציל את הישוב.

אתה שואל למה אנשי כפר גלעדי לא באו לעזור כשהדרך היתה פתוחה - אני חושב שהם לא באו כי לא יכלו לבוא. אני זוכר את המנוח ישראל גלעדי הוא היה יהודי ישר מאוד ולא היה משקר בעניין הזה.

אני גם חושב שנחום הורוביץ סיפר ואני חושב שלנחום הורוביץ, יהודי זקן ושבע ימים אפשר להאמין, למרות שאולי לפעמים הוא מכסה על דברים שאנחנו איננו יכולים לגלות.

אני חוזר שוב לתקופת בית הספר -

לא היתה בראש פינה משפחה שהיו בה פחות מששה ילדים. היו בראש פינה משפחות בנות 13 ו- 14 ילדים ויש משפחה שהיו בה 12 ילדים שחיו כולם והגיעו לגיל 20.

קיבלנו חינוך טוב בבית הספר ותורה טובה. היו לנו מורים טובים, ולמרות שאומרים "יהללך זר ולא פיך" אנחנו מדי פעם צריכים להלל את עצמנו. המורים חינוכו אותנו יפה וגם לעבודה הקלאסית, לאהוב את הארץ, לאהוב את האדמה ולחיות "מתוך" האדמה.

על יד בית הספר היה לנו גן ירקות ולכל ארבעה ילדים היתה חלקה והיה צריך לעבד אותה לזרוע אותה ולטפל בה. זה היה אחרי שלמדנו עד השעה ארבע. בין ארבע לחמש עבדנו בגינה. וכשהיו ירקות היינו צריכים למכור את מעט הירקות מהגינה הזאת. כאשר אמרנו: ולמי נמכור? הרי כל איכר יש לו את הירקות שלו? אמרו לנו: יש מורים, יש פקידים, יש רופא - תמכרו להם.

אני זוכר שכאשר הגיע אלינו המורה ד"ר ברוך בן-יהודה הוא עסק גם במקהלה, היה מורה לזמרה ולשירה ופיתח אצלנו את האהבה לשירה ולזמרה.

נוהג נוסף היה אצלנו - בלמי ששי בערב ובשבת היו תלמידי בית-הספר מתפללים בבית הספר היה לנו ספר תורה בבית הספר ולמדנו הפטרה וכל תלמיד בתורו התפלל ^{בבית המדרש} ^{בבית המדרש} ^{בבית המדרש} כל הזכויות שמורות או אמר הפטרה. זה היה דבר גדול.

נוסף לזה, בערבים התאספנו בבית העם להרצאות, לשירה ולשיחות. ברוב השיחות דיברו על אהבת הקרקע ועל נושאים ציוניים ועל זאת שהורינו היו סוחרים וסנדלרים ובעלי מקצועות, הם באו לכאן ואהבו מאוד את האדמה הזאת.

אני יודע דבר אחד שאצל הורי ואצל דודי תמיד הייתי שומע משפס אחד: ברוך ה' יום יום. אף פעם לא התלוננו ואף פעם לא היה להם רע. תמיד ידעו לומר: ברוך ה' יום יום. וכשמישהו היה אומר מילה רעה, היו אומרים: חס וחלילה!

אני זוכר שפעם אחת הגיע אלינו דוד שלנו מרומניה, אדם עשיר מאוד. הגיע מביירות בכרכרה כשרוכב אחד נוסע לפניו ואחד נוסע מאחוריו. אני זוכר שענד שעון זהב גדול על החזה וטבעת זהב על האצבע.

אני זוכר שאתו באה בתו הצעירה שהיתה אז בת 18. אני חושב שמאותו יום שראיתי אותה עד היום לא ראיתי בחורה יפה כמותה. אני זוכר שאחי המנוח רצה להשתדך אליה אבל הדוד הציע לו את הבת אחותו ואת בתו לא רצה לתת. הוא אמר - היא (הנערה) לא תוכל להתקיים כאן, היא לא תוכל לחיות כאן.

אני זוכר שאחיי החיבוקים והנשיקות בהתחלה, עמד והסתכל על הר האבנים והתחיל לבכות. כששאלו אותו: למה אתה בוכה? אמר: מה יש לכם פה, רק סלעים!

ואז אבא אמר לו: למה לא הסתכלת למטה וראית את השדות ואת האדמות למטה?

ואז הציע הדוד לאבא לבוא לרומניה, הוא אמר לו: אני אתן לך שדה גדול ככל שהעין רואה. ואבא אמר לו: כל רומניה אינה שווה אבן אחת מהגן שלי.

זה היה כחודש לפני שפרצה מלחמת העולם הראשונה. הדוד שתק, הוא נשאר המום, הבין עם מי יש לו עסק.

הסבא שלי ר' נחום קלישקר -

הסבא שלי ר' נחום קלישקר הגיע מרוסיה עם אשה, בן ושתי בנות.

היה סוחר יערות ואדמות ברוסיה והיתה לו סמיכות לרבנות. הוא אמר שלא למד כדי לעסוק ברבנות הוא רוצה לאכול לחם מיגיע כפיים.

וכך הגיע לראש פינה והתחיל לבנות את הבית שלו ברחוב העליון. כשחפרו את היסודות התגלתה מערה גדולה מאוד. חפרו וניקו את המערה ונתגלה בית בר ששימש לסחינת זיתים לעשית השמן. המערה היתה בגודל של 150 מ"ר והיא קיימת עד היום. הוא מצא בתוך המערה את האבן הגדולה ואת כל המכשירים ולא ידוע אם הם מתקופת הרומאים או עוד מתקופת היהודים. אבל גם הערכים לא ידעו על קיומה של המערה ועל קיומו של בית הבד הזה.

כשמצא את המערה החליט לעשות מזה עסק. חיכך קנה אבן חדשה, סתתו והכינו אבן גדולה לסחינת הזיתים, הוא הקים מחדש את בית הבד. קנה מכשירים, אמנם פרימיטיביים, אבל כאלה שהיו באותו זמן והוא עשה שם עסק של שמן. את השמן הוא הפיץ בכל העולם לעשית נרות השבת ונרות חנוכה.

עשה בקבוקים קטנים ובקבוקים גדולים יותר ומזה הוא התפרנס.

סתתא סיפרה סיפור כזה: (ואנחנו מוכרחים להאמין לה, אם כי סבא אף פעם לא רצה לספר את הסיפור הזה): וכך סיפרה סבתא: יום אחד סבא רצה להעביר מעט שמן שנשאר בחבית לכלים אחרים מכיון שהיה צריך להוריד את החבית, סבתא הגישה לו כלים שהיו בבית בסוף אמרה לו - נגמרו כל הכלים, ואז הוא אמר לה - גם כל השמן נגמר. זו לא אגדה, כי אנחנו חיינו מהשמן שהיה בתחתית החבית במשך שנתיים.

את ענין התות ותולעי המשי אני זוכר כמו בחלום. אני זוכר שעל הגג ועל התקרה של הרפת ועל תקרת הבית היו לנו קרשים כאלה ושם גידלנו את התולעים. אני זוכר גם שהיתה לנו חורשה גדולה של עצי תות.

בשנת 29, ירד, המתישב חיים גרובובסקי בעגלה לירדן כדי למלא מים. הוא ירד עם הכן שלו וכשעשה את הסיבוב בדרום, התנפלו עליהם המרצחים.

הג'יפט, לא רצה ליהות והוא שבר אותו על אחד הערבים אבל הם ישבו בתעלה תקעו לו והרגו אותו ואת בנו. אני זוכר שקבוצת הגפירים, השומרים שהיו אז, רצו אחרי השודדים וכשחזרו סיפרו שהצליחו להרוג שמונה מהם. זו היתה כנופיה גדולה מאוד.

האסון הגדול של משמר הירדן היה שלא הצלחנו לעזור להם, אילו היינו מצליחים לשלוח כמה פיאסים וקצת אנשים שאפשר היה לעצור את השריון שלהם משמר הירדן לא היתה נופלת. ולמה לא עזרו להם? סברה אחת אומרת: מכיון שהם היו שייכים לרויזוניסטים וסברה אחרת אומרת - שפשוט לא היה לנו כוח.

אני עוד זוכר, שימים אחדים לפני שנפלה משמר הירדן, היו שם גם כנים מראש פינה. היה שם בחור אחד בשם זרובבל כך ואיזה צלף תקע כדור וזרובבל כך נפל באמצע הרחוב ונהרג. הוא היה בן יחיד.

וזה היה כמה ימים לפני מלחמת השחרור.

אינני רוצה להרבות בסיפור הזה כי כתבו הרבה על המשפחה הזו ששיכלה אב ו-שגי כנים במשמר הירדן, כתבה על זה גם המנוחה רבקה גרובובסקי למשפ. פיינסטילין.

אני זוכר היטב את הגן הציבורי, למעשה היו שני גנים, גן אחד היה מבית הפקידות עד בית הספר שם היו כ- 10 דונם גן ובו היו מזרקות מים והגן השני נקרא "בולדוור" בצרפתית. לבולדוור היינו עולים לסילל בשבתות. היו בו ספסלים ופעמים רבות היינו יושבים שם לנוח. סוליס כאלה עשינו רק בערבים אחרי שקיבלנו את הבקר וחלבנו. שמה נפגש הנוער וזה היה נעים מאוד. גם הגן היה יפה. הוצאות החזקתו של הגן שולמו ע"י פיק"א. הגן היה בעצם על יד הבתים שלהם.

לפני מלחמת העולם הראשונה הגיעו לראש פינה הברון רוטשילד ואשתו. זה היה בערב שבת, והברונה, אשתו של הברון, שהיתה אחת הצדקניות הגדולות, עברה בערב מבית לבית ובדקה את הבתים. עדיין לא היו מצרפות בבתים, בערב שבת אחר הצהריים היו לוקחים עפר לכן ומערבבים עם גגלים של זבל, (מלינה באידיש) ומורחים מריחה דקה כדי שהרצפה תתיבש מהר. זה היה אשחצווח של ליל שבת. וכמובן שפרימוסים וגז עדיין לא היו והתנור היה על פחמים. את זה סיפרה לי אמא שלי ז"ל.

אני זוכר את הגורן, זה היה ברור בעונת הקיץ ובעיקר בלילות ששי. בימים רגילים כשהיינו גומרים את יום העבודה לא היה כוח ללכת לבלוח על הגרנות. אבל בלילות ששי ובמוצאי השבת היינו מתאספים על הגרנות. מי שהיתה לו תברה היה יוצא עם תברה. אני זוכר בקשר לזה, שערבי פעם שאל אותי: תגיד לי אצלכם זורם דם או זורמים מים? איך אפשר לשבת ארבע שעות עם תברה ולדבר?

פעם שכבתי מתחת לערימה וארבת לי לכה - "אינגדינק" כמה שאתם מדברים!!!

הסברתי לו שאצלנו כאשר יוצאים עם תברה, יש אחריות וההורים אומרים לך שחזק שאנחנו מאמינים בך שאחה אדם הגון. ואמנם מי שהיה בחור הגון התנהג בהגינות. ברור שגם בלינו על הגרנות, שרנו ורקדנו והיו ערבים יפים מאוד.

אני זוכר שהיו אצלנו בני נוער מרוסיה אחרי מלחמת העולם הראשונה, כאן מרוסיה אחרי פוגרומים. אני זוכר שבראש פינה קיבלו אותם מאוד יפה והיו מעורבים בינינו. היינו מזמינים אותם לשבתות והיה מאוד נחמד.

בשנת 24 שחלנו סבך. אני זוכר שבא המנוח קלוורסקי והזמין אותי ועוד בחורים אחרים ואמר: תראו בחורים, אני רוצה שנכניס הנה לעבודת הסבך בחורים יהודיים. אמנם זו עבודה קשה וננסה אם אפשר להחזיק מעמד.

ארבע משפחות קיבלנו על עצמנו לקבל קבוצות של פועלים יהודיים ולהעסיק אותם בשותפות לנו 50% ולהם 50%. היתה פה קבוצה מפולניה קראו להם: "ברית אל". הם גרו מול הבתים שלנו. הם גרו באוהלים וכשירד גשם אפילו לא היו מוכנים להכנס פנימה. הם עבדו וגרמו לנו גרעון גדול. ועובדה שרק ארבע משפחות הסכימו לגדל סבך.

ארכיון ותקשי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לבלחה ואורי שרפמן
בית גן יבנאל טל. 05270488

תקופת הבחירות בראש פינה, היתה בתקופה יותר מאוחרת. בשנות ה-40 וה-41. אני זוכר את המנוח ד"ר יוניצ'מן אדם מאוד חביב וסוב, איש נפלא. אני חייב להודות שמעולם לא השתייכתי למפלגה הזאת, אבל אהדתי אותם, ראיתי את ההקרבה שלהם, הם חיו מתקציב של 2 גרוש ליום. אני זוכר שכאשר ראיתי את ד"ר יוניצ'מן הולך אלי בימי חמישי ידעתי שאין לו ממה לעשות שבת.

כשהייתי מוציא סכום של 3 לירות, זה היה ממש סכום אגדי, משכורת של חצי חודש, הייתי נותן לו - הוא היה אומר: כשיהיה לי אחזקר לך.

אני זוכר שהם עזרו לנו בשמירה. בזמן המאורעות של 36 עד 40 היינו מוכרחים לשמור, זו הייתה תקופה קשה מאוד. שמרנו בתורנות של תצאי לילות, חצי לילה ובחצי השני היינו מתחלפים. הם עבדו אצלנו והמשכורת הייתה 12 גרוש ליום. ומי שהשיג עבודה היה בר מזל. כסף הכל אפשר להגיד שהם היו בחורים טובים ולמדו לעבוד ואפילו לחרוש ישר ולא בזיגזגים. כשעבדתי בקרן-קיימת נפגשתי בהם בבנימינה ובגבעת עדה, ותמיד אמרו שצריך לכרוע בך - אני אמרתי שאני עשיתי מה שצריך לעשות בארץ-ישראל.

אדנין ותישי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לכלכה ואחיי שרפמן
פית'גן יבנאל טל 067:0488

מאז קום המדינה חלו שינויים גדולים מאוד בראש פינה. הכניסו את ענף המטעים כי על חיטה ושעורה לא יכלו להתקיים. הכניסו את ענף הבקר ואת ענף הצאן ולא הכניסו את ענף הירקות כי לכך צריך היה עבודה ידיים מרובה וגם תנאי המקום לא כל כך מתאימים.

נוצרו כמה איגודים קואופרטיביים שהצליחו יפה מאוד והם בעלי מטעים מוצלחים מאוד. אמרו שתפוח העץ לא יגדל בראש פינה והתברר שכאן זה אחד המקומות המוצלחים לגידול תפוחי-עץ. ניגשנו גם לגידול אבוקדו.

כמו כן הפרשנו אדמות להרחבות ומגרשים החלפנו עם הקרן הקיימת במרכז המושבה וכך נוספו 40 מתישבים. את ההרחבה הראשונה עשינו ב - 1960.

אני זוכר שבאה אלינו ועדה כדי לבדוק את האדמות ולא רצו להסכים לנסוע אגסים באותן האדמות - הגיעו הנה מר רענן וייץ יצחק זיו-אב ומרדכי אלון מבנימינה ועוד כמה מומחים ירדנו כולנו לבדוק את השטח שנמצא ממזרח למושבה ונקרא מרג'-עמק, הם כולם אמרו אבל האדמה רטובה, ואני אמרתי כאן יגדלו אגסים - אמרו: גרינברג מאין לך? אמרתי להם: אני זוכר שכאשר הייתי ילד ראיתי שם עצי שקדים שניטעו עוד בזמן הרומאים, אנחנו עקרנו אותם אבל אני בטוח שיצמחו כאן עצים. בסוכנות בצפת אמרו: גרינברג, תחתום שעל האדמה הזאת יהיה מסע אחרת ניקח ממך את האדמה.

אני רוצה לציין שמסע האגסים הזה הוא להחילה ולתפארת ומכל הארץ באים לראות את המסע הזה. אני חייב לציין שאני זוכר את האבא שלו שהיה נוסע לבקר את הכלה שלו (הכוונה לאבא של אורי).

השיחה עם לאה ויצחק גרינברג הוקלטה בראש פינה ב- 12.10.1978.